

امکان‌سنجی احداث سایت موزه روستای تاریخی - باستانی بویه شهرستان املش با بهره‌گیری از مدل تحلیلی SWOT با رویکرد گردشگری*

محمد علی رحیمی پور شیخانی نژاد - عضو هیأت علمی گروه مطالعات ناحیه‌ای، جهاد دانشگاهی، واحد گیلان، رشت، ایران
هادی مدبری لیفشاکرد* - عضو هیأت علمی گروه مطالعات ناحیه‌ای، جهاد دانشگاهی، واحد گیلان، رشت، ایران
میرمسلم رهبر هاشمی - عضو هیأت علمی گروه مطالعات ناحیه‌ای، جهاد دانشگاهی، واحد گیلان، رشت، ایران
محمد شادپور - کارشناس پژوهشی گروه مطالعات ناحیه‌ای، جهاد دانشگاهی، واحد گیلان، رشت، ایران

تاریخ پذیرش: ۹۳/۰۳/۲۵

تاریخ دریافت: ۹۲/۰۹/۲۴

چکیده

روستای تاریخی و محوطه باستانی بویه در شهرستان املش قرار دارد. این محوطه علاوه بر جاذبه‌های طبیعی، دارای آثار تاریخی و باستانی و گورستان‌های قدیمی مربوط به عصر آهن یک و دو می‌باشد. تیم‌های کاوشگری، آثار باستانی فراوان مانند زیورآلات زینتی و ظرف‌های فلزی و سفالی را کشف نموده‌اند. معماری مساکن و جاذبه‌های فرهنگی روستا بر جذابیت این محدوده برای گردشگران افزوده است. علاوه بر این روستای بویه به لحاظ برخورداری از قابلیت اکوتوریسم و توریسم تاریخی - فرهنگی به صورت توأمان یک نمونه کم‌نظیر به شمار می‌آید. سنجش امکان احداث سایت موزه نیازمند اطلاعات پایه از جمله: مردم‌شناسی، اقلیم، زمین‌شناسی، خاک‌شناسی، منظر و پارامترهای دیگر است؛ بدین منظور گردآوری بسیاری از اطلاعات جزئی در قالب تیم‌های تخصصی از عملیات میدانی و پیمایشی صورت پذیرفت؛ سپس نقشه موضوعی بر اساس سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS) از محدوده تولید شد و در پایان به موازات تحلیل اطلاعات پایه و مکانی، امکان احداث سایت - موزه با استفاده از مدل SWOT نیز مورد انجام قرار گرفت. این مطالعه در قالب دو پرسش‌نامه مجزا جهت کسب نظرات ۴۵ کارشناس تدوین شد، پاسخ‌ها نیز طبق طیف ۵ طبقه‌ای لیکرت تنظیم گردید، پس از نرمال‌سازی میانگین وزن‌ها، حاصل در میانگین امتیازات ضرب شد و میانگین امتیازهای وزنی محاسبه گردید، بیشترین مجموع امتیاز وزنی به میزان ۳۸/۵۴ برای استراتژی WO بدست آمد و مدل SWOT در این پژوهش راهبرد رشد خارجی را پیشنهاد داد. در پایان نیز پیشنهادهای بر مبنای توسعه رشد از خارج با محوریت احداث سایت موزه در مقوله‌های اقتصادی و اشتغال، امنیتی، فرهنگی و اجتماعی و بهداشتی - زیست‌محیطی ارائه گردید.

واژه‌گان کلیدی: گردشگری، امکان‌سنجی، مدل SWOT، سایت موزه، بویه، شهرستان املش.

* مقاله حاضر حاصل طرح مطالعاتی تحت عنوان "انجام مطالعات امکان‌سنجی، طراحی و تهیه نقشه و مشخصات اجرایی سایت موزه تاریخی محوطه باستانی بویه املش" می‌باشد که با حمایت مالی سازمان میراث فرهنگی و گردشگری استان گیلان، توسط معاونت پژوهشی جهاد دانشگاهی گیلان انجام شده است.

۱. مقدمه

سایت موزه‌ها به معرفی یافته‌ها و داده‌های مهم باستان‌شناسی می‌پردازند. زمانی که یک کاوش علمی باستان‌شناسی منجر به نتایج مطلوب و کشف آثار ارزشمند غیرمنقول می‌شود و قابل انتقال به موزه‌ها نیست، با فراهم آوردن شرایط و امکانات لازم، مکان مورد نظر را جهت بازدید عموم مهیا می‌نمایند. این امر در اصطلاح به موزه فضای باز مشهور است. همانطور که از تعریف فوق پیداست، سایت موزه‌ها، محوطه‌های باستانی و سایت‌هایی را دربر می‌گیرند که فصول مختلف کاوش‌های باستان‌شناسی را طی کرده و به منظور بازدید کارشناسان، متخصصان و توریست‌های داخلی و خارجی طراحی و ایجاد می‌گردند. هدف از این نوع موزه‌ها، معرفی برخی از آثار تاریخی است و آنچه در این رابطه با اهمیت است در درجه اول، نوع معرفی و کیفیت‌های آن و نیز ابزارهایی است که در این نوع معرفی مورد استفاده قرار می‌گیرند و بعد از آن، دسته‌بندی آثار تاریخی و به ویژه آن دسته از آثاری هستند که در محدوده این طرح قرار می‌گیرند. اساس اندیشه سایت موزه، ارتباط مستقیم بازدید کننده با بستر پیدایش و شکل‌گیری اثر است، که بازدید کننده اشیاء مکشوفه و محوطه‌های تاریخی را توأمان با هم مورد بازدید قرار می‌دهد. در سایت موزه‌ها علاقه‌مندان علاوه بر بازدید آثار تاریخی از نزدیک، شاهد فعالیت باستان‌شناسی و عملیات حفاظتی و مرمتی جاری در محوطه تاریخی هستند. بدین ترتیب برداشت آن‌ها از یک سایت تاریخی بصورت مجرد و صرف تماشای اشیای تاریخی نبوده و آموزشی فراگیر را برای آنان به دنبال خواهد داشت. امروزه در کشورهای پیشرو در عرصه میراث فرهنگی و گردشگری ایجاد سایت موزه، بر گسترش موزه‌های کلاسیک تقدم دارد و علت آن را در استقبال عموم و بر جای گذاشتن تأثیرات زیاد بر رشد و توسعه محوطه در کوتاه مدت می‌توان جستجو کرد (حیدری، ۱۳۸۹: ۸۰). ایجاد سایت موزه‌ها در محوطه‌های تاریخی، جمع‌آوری اشیاء و آثار مربوط به این مناطق با هدف انگیزشی قوی هویتی بازدیدکنندگان در دستور کار قرار می‌گیرند.

در سایت موزه، بیننده بیشتر به کاوش‌ها و تحقیقات انجام شده روی شیء توجه داشته و از سوی دیگر روحیه پژوهش نیز در مخاطبان تقویت می‌شود. سایت موزه‌ها از دیدگاه طبیعی نیز حایز اهمیت هستند بطوری که، با ایجاد سایت موزه از ترانسه‌های باستان‌شناسی و کل منطقه حفاظت می‌شود، بر این اساس تخریب و حفاری‌های غیر مجاز نیز کاهش می‌یابد. برای ایجاد سایت موزه باید ابتدا مطالعات دقیق و تعیین عرصه و حریم انجام شود، ضمن اینکه تهیه و گردآوری عکس‌های هوایی و نقشه‌های باستان‌شناسی نیز در این میان امری ضروری است. از لحاظ فرهنگی سایت موزه‌ها با معرفی محوطه باستانی و اشیاء کاوش شده در منطقه راه اندازی می‌شوند (گروه تاریخ و مطالعات باستان‌شناسی دانشگاه اراک، ۱۳۸۹). همچنین از دیدگاه اقتصادی، سایت موزه‌ها با جذب بازدید کنندگان، کارشناسان، متخصصان و توریست‌های داخلی و خارجی حایز اهمیت بوده که با راه اندازی سایت موزه‌ها می‌توان به آن دست یافت. معرفی و ساماندهی سایت موزه‌ها و محوطه‌های تاریخی و معرفی برخی از آثار تاریخی مرتبط، دسته بندی آثار تاریخی محدوده طرح کاوش و غیره نیز از جمله اهداف تاریخی- فرهنگی ایجاد سایت موزه‌ها به شمار می‌روند (سازمان میراث فرهنگی، ۱۳۸۳). امروزه صنعت گردشگری بالاترین سهم درآمد ناخالص ملی کشورهای پیشرفته را به خود اختصاص داده و گردشگری از پر درآمد

ترین و پرسودترین مشاغل برای دولت‌ها محسوب می‌شود. سرزمین بویه و استان گیلان با دارا بودن سابقه تاریخی طولانی و به لحاظ میراث معنوی و مفاخر متعدد در طول تاریخ، اثرگذاری زیادی بر امور فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی کشور داشته و از پتانسیل ویژه‌ای جهت احداث سایت موزه برخوردار است (جهاد دانشگاهی گیلان، ۱۳۸۹). جهت استفاده از موقعیت طبیعی، تاریخی و فرهنگی روستای بویه در امر درآمدزایی، ایجاد فضای گردشگری مناسب، جذب توریست‌های داخلی و خارجی، ایجاد اشتغال برای بومیان و حفظ محیط زیست و آثار باستانی می‌توان یک سایت مناسب و همگون با خصوصیات جغرافیایی و اقلیمی در منطقه احداث نمود. ایجاد سایت - موزه در محدوده تحقیق می‌تواند زمینه ساز استقرار تأسیسات زیربنایی و روبنایی فراوانی نظیر احداث جاده، پل و انواع خدمات رفاهی، بانکی، درمانی و غیره نیز گردد، همچنین می‌تواند افراد محلی را در نگهداری و حفظ محل زندگی خود ترغیب نماید.

۲. مروری بر ادبیات تحقیق

۲-۱. پیشینه تحقیق

بحرینی و جهانی مقدم (۱۳۸۳) در مطالعه‌ای تحت عنوان استفاده از توان‌های بالقوه مناطق جهت توسعه گردشگری، در زمینه پارک - موزه نفت مسجد سلیمان مطالعاتی انجام دادند. در این مقاله تاریخ نفت و تأسیسات صنعتی به جا مانده در مسجد سلیمان به عنوان توان بالقوه در جذب گردشگر مطرح شده و طرحی برای بهره برداری از جاذبه‌های گردشگری آن ارائه گشته است. اشرفی (۱۳۸۹) بررسی مقایسه‌ای مفهوم اکو موزه با موزه‌های سنتی را به انجام داده است. این مقاله با بررسی سیر تحولات انجام شده و دیدگاه‌های مختلف در زمینه موزه‌ها، شاخصه‌ها و وجه تمایز فعالیت‌های اکو موزه‌ها را در مقایسه با موزه‌های سنتی به بحث می‌گذارد و چالش‌های موجود را از ابعاد مختلفی چون ساختار و شکل‌گیری و الگوهای مختلف عملکردی، مطرح می‌سازد. نتیجه بررسی‌های این مطالعه نشان داد که این گونه موزه‌ها اگر تحت تأثیر مقاصد بزرگ توریستی قرار گیرند. در دراز مدت موجب مصرف میراث مورد نظر می‌شوند و آن را از ارزش‌های خود تهی می‌سازند. همچنین اصل مشارکت اهالی در اکوموزه‌ها باید مفهومی بسیار فراتر از به نمایش گذاشتن سنن و حضور برای معرفی به بازدید کنندگان ارائه کند. از طرفی، انتخاب مکان و نوع فعالیت‌های اکوموزه نه تنها به لحاظ سازگاری با محیط فرهنگی - اجتماعی اهمیت می‌یابد بلکه لازم است بر پایه ساختارهای زیست محیطی منطقه نیز استوار گردد.

۲-۲. مبانی نظری تحقیق

گردشگری به شکوفایی اقتصاد روستایی و ایجاد راهی برای عرضه تولیدات محلی و ایجاد ارزش افزوده کمک می‌کند (Augustin, 1998). توسعه گردشگری و توسعه روستایی دو عامل مرتبط با یکدیگرند که توسعه هر یک تأثیری مثبت بر دیگری دارد (Arntzen, 2007). گردشگری روستایی به کلیه فعالیت‌ها و خدماتی اطلاق می‌شود که کشاورزان و مردم و دولت‌ها برای تفریح و استراحت گردشگران و همچنین جذب آن‌ها در نواحی روستایی ارائه می‌کنند و مشتمل است بر گردشگری کشاورزی، گردشگری مزرعه،

گردشگری طبیعی و گردشگری فرهنگی (رضوانی، ۱۳۸۷: ۳۲). گردشگری روستایی دارای ویژگی‌هایی از این دست است:

۱. فعالیت‌های گردشگری در محیط‌های روستایی رخ می‌نماید.
۲. فعالیت‌های گردشگران مرتبط با زندگی روستایی باشند.
۳. علایق گردشگران مبتنی بر تولیدات کشاورزی مانند سبک زندگی کشاورزان، زندگی روستاییان و آداب و رسوم سنتی اقوام باشد.
۴. گردشگری روستایی باید به شیوه‌های پایدار توسعه یابد (غنیان، ۱۳۹۰).

صنعت توریسم با وجود مزایای بسیاری که دارد دارای معایبی از قبیل تخریب آثار فرهنگی، استحاله فرهنگی، تهاجم فرهنگی و ناهنجاری‌های فرهنگی نیز هست (ازکیا، ۱۳۸۷: ۱۸۶). شواهد و قرائن فراوانی در سراسر جهان حاکی از آن است که توسعه گردشگری از توسعه اقتصاد محور رایج به سمت توسعه اجتماعات پایدار سوق یافته است (choi, 2006).

در دهه ۱۹۷۰ با شکل‌گیری و پیدایش مفهوم گردشگری سبز (Green Tourism) - که بر اساس آن ارزش سرمایه‌های طبیعی و میزان خسارت‌ها و آسیب‌های وارد آمده بر محیط زیست برآورده می‌شود - بیشتر بر حفاظت از منابع طبیعی و فرهنگی و سایر منابع گردشگری و بر استفاده دایم نسل فعلی و نسل‌های آینده معطوف گردید. به دنبال این تلاش‌ها اصطلاح و مفهوم گردشگری پایدار (ST¹) به عنوان راه نجات طبیعت و انسان نمود پیدا کرد (رکن‌الدین افتخاری، ۱۳۸۹).

بعد از کنفرانس ریو (۱۹۹۱) کارگاه‌ها، میزگردها و کنفرانس‌های متعددی درخصوص ارتباط گردشگری و توسعه پایدار برگزار شد و نوشتارهای پایداری در مورد گردشگری گسترش یافت و تلاش‌ها معطوف به تبیین ارتباط مفهومی گردشگری پایدار با توسعه پایدار به منظور جهت‌دهی و مدیریت مطالعات مربوطه در جهت ارتقای رویکردها و ابزارها برای توسعه گردشگری همه‌جانبه و محافظت از محیط طبیعی (یا فرهنگی) در نواحی و مقاصد گردشگری شد (Duum, V.R. Vander, 2005). رویکرد زیربنایی که هم‌اکنون در برنامه‌ریزی صنعت گردشگری و در سایر انواع توسعه به کار می‌رود، رسیدن به توسعه پایدار است و بر اساس روش و توسعه پایدار باید منابع طبیعی، فرهنگی و سایر منابع گردشگری برای استفاده مداوم در آینده حفظ شود و در عین حال برای جامعه کنونی سودمند و مفید باشد (Inskip, 1994). توریسم پایدار توریسمی است که بتواند در یک محیط در زمان نامحدود ادامه یابد و از نظر انسانی و فیزیکی به محیط زیست صدمه نزند و تا بدان حد فعال باشد که به توسعه سایر فعالیت‌ها و فرآیندهای اجتماعی لطمه‌ای وارد نیاورد (Butler, 1996: 29).

در اکوتوریسم پایدار انگیزه اصلی اکوتوریست، اکتساب شناخت و آگاهی از فرهنگ، سوابق تاریخی و نمودهای طبیعی منطقه به نحوی است که همراه با احترام به شان و جایگاه اکوسیستم، فرصت‌های درآمدزایی نیز برای منطقه فراهم آید و بخشی از درآمدهای حاصله از اکوتوریسم پایدار به محافظت از منابع طبیعی اختصاص یابد (زاهدی، ۱۳۹۱: ۲۰۴). چنانچه توریسم عادی از موضوع‌های زیست‌محیطی آگاه‌تر شود، آثار مخرب خود را کاهش خواهد داد. باید تلاش شود تا تنوع فرصت‌های اکوتوریستی

افزایش یابد و توریسم عادی و اکوتوریسم با هم تلفیق شوند. به این ترتیب با هم افزایی حاصل از تلفیق و یکپارچگی این دو، مزایای بیشتری عاید مردم محلی و فعالان صنعت توریسم خواهد شد (Ayala: 46). همه این موارد نشان دهنده تلاش بین‌المللی برای ایجاد رابطه‌ای مستحکم میان گردشگری روستایی و توسعه پایدار روستا می‌باشد تا بتوان ضمن حفاظت از منابع روستایی برای نسل‌های آتی، عواید اقتصادی گردشگری را نصیب جوامع فعلی روستایی نمود.

بیشترین سهم توسعه گردشگری متکی بر جاذبه‌ها و فعالیت‌هایی است که به محیط طبیعی، میراث تاریخی و الگوهای فرهنگی مناطق گردشگری مربوط می‌شوند (رکن‌الدین افتخاری، ۱۳۸۹). امروزه توسعه گردشگری در نواحی روستایی و جوامع محلی به دلیل جهانی شدن و پیش به سوی دهکده جهانی رفتن، اهمیت روز افزونی یافته است. چرا که جهانی شدن، فرهنگ‌های سنتی، آداب و رسوم قدیمی و فولکورهای جوامع سنتی را از بین می‌برد و بدین دلیل این ویژگی‌ها در شهر کم رنگ شده و قابل رویت نیستند (قادری، ۱۳۸۳). انگیزه و اراده‌ای که گردشگران را به سمت روستا می‌کشاند مشاهده فضاها و درک حالاتی است که در شهر کمتر می‌توانند به آن دست یابند به خصوص اگر روستایی از برخی جنبه‌ها و جاذبه‌ها، متفاوت تر از روستاهای دیگر باشد. گردشگری در چهارچوب عرضه به عنوان محصول گردشگری دارای عناصر پنج‌گانه‌ای می‌باشد که در واقع شکل دهنده محصول گردشگری در مناطق مختلف می‌باشند این عناصر عبارتند از:

۱. جاذبه‌ها
۲. دسترسی
۳. تأسیسات و تسهیلات زیربنایی
۴. خدمات مهمان نوازی
۵. عناصر سازمانی و نهادی (سقای، ۱۳۸۹).

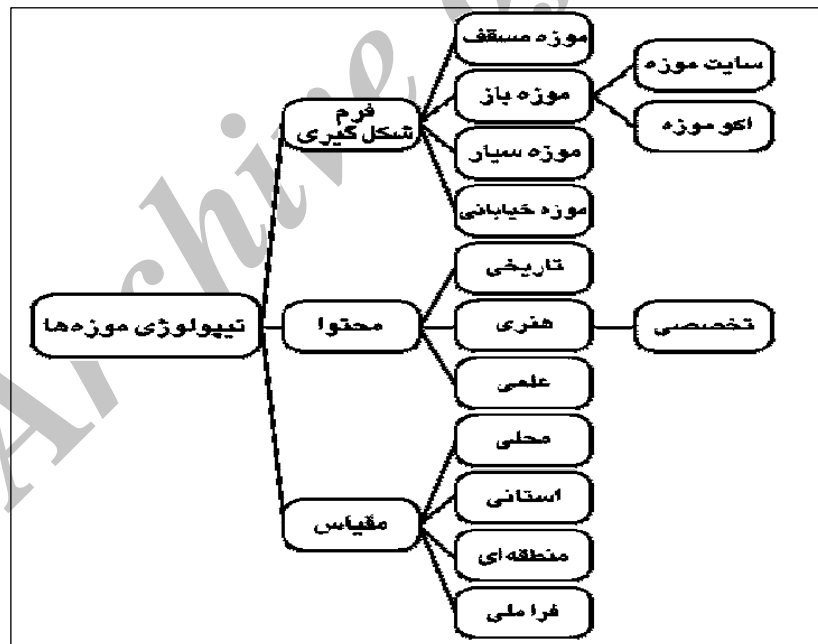
جاذبه‌ها در سه گونه طبیعی، تاریخی و فرهنگی قابل بررسی است که بیشتر از چشم‌انداز سنتی، هوای پاکیزه برای استراحت، قابلیت انجام فعالیت ورزشی و آداب و رسوم مرتبط با فرهنگ روستایی ناشی می‌شود (Trauer, 2006: 584). بنابراین امکان‌سنجی برای گردشگری پایدار روستایی، ابتدا بر اساس جاذبه‌های طبیعی و میراث تاریخی و فرهنگی موجود صورت می‌پذیرد سپس امکان تجهیز دسترسی، تأسیسات و امکان تدارک خدمات و حمایت‌های قانونی با توجه به ارزش جاذبه‌ها، اندیشیده می‌شود؛ لذا منابع متعدد طبیعی، تاریخی و فرهنگی به صورت تلفیقی و با دسترسی آسان و امن به گردشگران عرضه می‌گردد به گونه‌ای که کمترین آسیب به آن‌ها وارد گردد. سایت موزه‌ها، اکوموزه‌ها و موزه‌های باز مواردی از این دست می‌باشند.

مفهوم میراث در تفاهم نامه یونسکو (۱۹۷۲) به بیانی اطلاق می‌شود که تمامی محیط طبیعی و فرهنگی را در بر می‌گیرد و نشان دهنده مسیر طولانی توسعه تاریخی و جوهر تنوع و نیز هویت ملی، منطقه‌ای، بومی و محلی است که به یکپارچگی زندگی مدرن کمک می‌کند. این میراث به مکان و یا جامعه تعلق دارد، به گونه‌ای که با دیگری جایگزین نشدنی است و در عین حال مبنای توسعه برای

زمان کنونی و آینده است. هزاران موزه در سراسر جهان آثار و اشیایی را نگهداری، تعبیر و تفسیر می‌کنند، جملگی این آثار نشان دهنده محیط زیست طبیعی انسان و میراث فرهنگی اوست. به سبب اختلاف در اهداف و فعالیت‌های موزه‌ها، طبقه‌بندی شفاف آن‌ها دشوار است. به هر حال، هرگونه کوشش در طبقه‌بندی آن‌ها سبب درک کامل‌تری از اهداف و برنامه‌های موزه می‌شود (حیدری، ۱۳۸۹).

در طبقه‌بندی عمومی، امروزه موزه‌ها را می‌توان به دو گونه تفکیک کرد: نخست موزه‌های نمایش اشیاء که قدمت زیادی دارد و در آن، تملک و حفاظت و مرمت و ارایه اشیاء مورد نظر است، دیگری موزه‌های است که بر تحقیق و بررسی و به کارگیری روش‌های مدیریتی لازم و تفسیر حاصل از روند مشارکت مردم تکیه دارد. موضوع قوم‌شناسی و بوم‌شناسی از نشانه‌های بارز موزه‌های نوع دوم است. این گونه موزه‌ها در طول زمان و در نقاط مختلف اسامی متفاوتی - مانند موزه همسایگی، پارک‌های طبیعی، موزه فضای باز - به خود گرفته و در نهایت در سالهای اخیر به اکوموزه مشهور گشته‌اند (اشرفی، ۱۳۸۹).

هر موزه با بیان خاص خود تحقیقی را ارایه می‌کند و جلوه‌ای از شعور، استعداد، درک و بینش و قدرت خلاقه انسان را عرضه می‌کند. موزه، مکان فرصت‌های استثنایی تغییر محیط و تغییر نگاه به زندگی است. گاهی در فضایی تاریخی و متفاوت، در باغی تاریخی و خیال‌انگیز و در محیطی طبیعی و الهام بخش قرار گرفتن یا در نیایشگاهی به تفکر نشستن چنین اثری را در انسان می‌گذارد. از این روست که موزه‌ها می‌توانند، در فضای زندگی امروز مردم پراکنده باشند (حیدری، ۱۳۸۹).

شکل ۱. تیپولوژی موزه‌ها (منبع: حیدری، ۱۳۸۹)

سایت - موزه‌های تاریخی به محوطه‌هایی اطلاق می‌شود که سایت‌ها و محوطه‌های باستانی را در بر می‌گیرد. این سایت‌ها که توسط گروه‌های باستان‌شناسی، فصول مختلف کاوش‌های باستان‌شناسی را طی کرده‌اند جهت معرفی محوطه‌های باستانی و اشیاء کاوش شده مورد بازدید کارشناسان، متخصصان و توریست‌های داخلی و خارجی قرار خواهند گرفت (سازمان میراث فرهنگی).

۲-۳. سایت موزه‌های موجود در ایران

اولین موزه‌ای که در ایران به قصد بازدید عموم و حفاظت از اشیاء میراث فرهنگی تأسیس شد، موزه ملی است که گفته می‌شود محل آن در درالغنون بوده و بعدها به ساختمان مسعودیه منتقل شده است (شهمیرزادی، ۱۳۶۵). این موزه با ساخته شدن موزه ایران باستان در سال ۱۳۱۵ به آن مکان انتقال یافت.

آذربایجان غربی: سایت تاریخی تخت سلیمان: (آتشکده آذر گشنسب) در نزدیکی تکاب و روستای تخت سلیمان (نصرت‌آباد) در استان آذربایجان غربی و ۴۵ کیلومتری شمال شرقی این شهر است. تخت سلیمان بزرگترین مرکز آموزشی، مذهبی، اجتماعی و عبادتگاه ایرانیان در قبل از اسلام به شمار می‌رفت اما در سال ۶۲۴ میلادی و در حمله هراکلیوس، امپراطور رومین به ایران تخریب شد. آبا قاخان برادر زاده هلاکو خان که به دین اسلام گرویده بود بر روی ویرانه‌های تخت سلیمان مسجدی بنا کرد که آن نیز بعدها ویران شد و تنها کاشی‌هایی با نقوش و خط برجسته از آن به جا مانده است که در حال حاضر در موزه رضا عباسی نگهداری می‌شود (رضا، ۱۳۶۵).

مازندران: سایت تاریخی گوهر تپه بهشهر: گوهر تپه یکی از محوطه‌های بزرگ پیش از تاریخ شمال ایران در استان مازندران شهرستان بهشهر ۲ کیلومتری شهر رستم‌کلا یا کیلومتر ۴۰ جاده ساری - بهشهر قرار گرفته است و از سال ۱۳۸۲ پژوهش‌های باستان‌شناسی در آن صورت گرفته است.

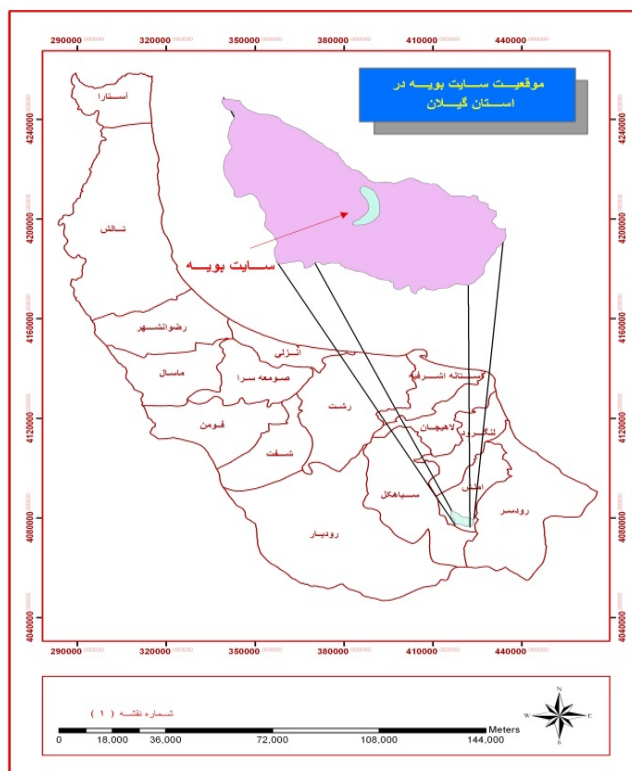
۳. روش‌شناسی تحقیق

این مطالعه به روش توصیفی - تحلیلی در محدوده تاریخی - باستانی بویه به مساحت تقریبی ۲۵/۵ کیلومترمربع صورت پذیرفته است. در گردآوری اطلاعات پایه و مکانی، بسیاری از برداشت‌ها برای نخستین بار در قالب تیم‌های تخصصی از عملیات میدانی و پیمایشی صورت پذیرفت. برخی اطلاعات اقلیمی به دلیل عدم وجود ایستگاه سنجش در محدوده مورد مطالعه از ایستگاه‌های مجاور حاصل گردیده و مورد تطبیق قرار گرفت، سپس نقشه موضوعی بر اساس سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS) از محدوده تولید شد و سرانجام با توجه به ملاحظات مکانی و جغرافیایی، معماری، باستان‌شناسی، مالکیت و استفاده از مدل SWOT به بررسی شرایط احداث سایت موزه پرداخته شد. جهت اخذ نظرات کارشناسی، دو پرسش‌نامه مجزا از هم بر اساس طیف ۵ طبقه‌ای لیکرت از کمترین به بیشترین برای برآورد اهمیت و شدت نقاط ضعف، قوت، فرصت و تهدید موجود در محدوده، توسط ۴۵ کارشناس تکمیل گردید. اهمیت نقاط ضعف، قوت، فرصت و تهدید در یک پرسش‌نامه و میزان آن در وضعیت موجود محدوده مورد مطالعه در قالب پرسش‌نامه دیگر تکمیل گردید، استخراج متوسط شدت و اهمیت،

میانگین وزن‌ها و امتیازات از تعداد ۹۰ پرسش‌نامه صورت گرفت. پرسش‌نامه‌ها، بر مبنای بازدید میدانی، مشاهده نواقص و مشکلات، مصاحبه با روستاییان و بر اساس مبنای تئوریک تدوین گردید و سپس توسط ۴۵ نفر از متولیان ادارات و سازمان‌ها، صاحب‌نظران، دست‌اندرکاران و اساتید دانشگاه تکمیل گردید. در طراحی پرسش‌نامه، سعی گردید مهمترین نیازها و اولویت‌ها مورد بررسی قرار گیرد.

۴. محدوده مورد مطالعه

محدوده مورد تحقیق در دهستان سمام واقع شده است. مرکز این دهستان روستای ملکوت است و دارای ۲۱ روستا شامل روستاهای: اسک، امام، بویه، دولبره، زازل، زهون بره، سیاه استخر، سیاه خولک، سیاهکوه، شیرچاک، شیه، کاغذی، کاکرود، کشمش، کلامرود، گورج، لرود، لله چار، مربو، ملکوت، موسی کلایه می‌باشد. محدوده باستانی بویه در مختصات مرکزی ۴۰۷۹۳۷ ۴۰۱۹۵۰ N ۳۹ قرار دارد (شکل ۲).

شکل ۲. موقعیت سایت بویه در استان گیلان (منبع: نگارندگان، ۱۳۹۱)

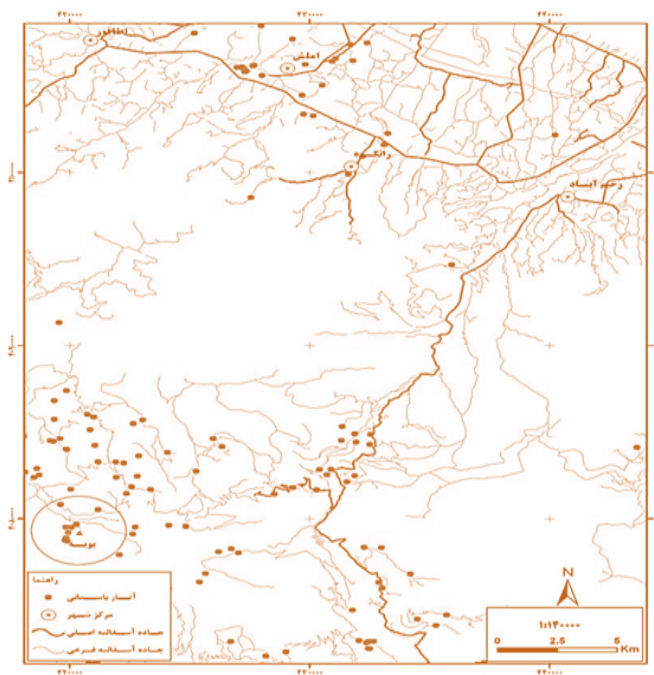
مسیرهای دسترسی به محدوده باستانی بویه متفاوت است که چهار مسیر آن در زیر آورده شده است (شکل ۳).

۱. یکی از مسیرهای دسترسی به بویه از شهرستان املش آغاز شده و با عبور از لات لیل به روستای بلوردکان رسیده که دارای پل و کاروانسرای قدیمی اما مخروبه است. این جاده در ادامه به نواحی کوهستانی رسیده و از طریق یابوجان دره و سرترت به روستای کجید پیوسته و از آنجا با گذر از مطلا کوه سیاه خولک و طی مسافتی از دوراهی ملکوت به بویه منتهی می‌گردد.

۲. یکی دیگر از جاده‌های ارتباطی که امروزه می‌توان از طریق آن به روستای بویه نایل شد، جاده‌ای است که از طریق لاهیجان و سیاهکل شروع می‌شود. این جاده در ادامه به توتکی، لونک، آبی نام، میان دشت و اسپیلی و دیلمان می‌رسد. از دیلمان چند مسیر فرعی برای رسیدن به بویه وجود دارد. یکی از این راه‌ها از نیاول شروع و به دو راهی ملکوت وارد شده و سپس به بویه متصل می‌گردد. یکی دیگر از جاده‌ها از طریق میکال و گولک و جاده موسی کلایه به بویه می‌رسد. امروزه قسمتی از جاده‌های ارتباطی آسفالت شده و سهولت بیشتری در رفت و آمد ماشین‌ها ایجاد کرده است.

۳. راه قزوین به دیلمان و بویه

۴. راه رستم آباد به دیلمان و بویه

شکل ۳. نقشه دسترسی سایت بویه (منبع: نگارندگان، ۱۳۹۱)

- محدوده مورد مطالعه از لحاظ زمین شناسی دارای خصوصیات زیر می‌باشد:
- وجود گسل‌های متعددی چون گسل شوپیل و چندین گسل نرمال با روندی تقریباً شرقی - غربی که باعث شده است منطقه از مورفولوژی خاصی برخوردار شود.
 - تاقدیس و ناودیس‌های متعددی چون ناودیس برگشته گورج و تاقدیس برگشته بازان و ناودیس معلق مازی در محدوده وجود دارد.
 - تنوع واحدهای لیتولوژیک از نظر جنس سنگ‌ها که شامل سنگ‌های رسوبی (آواری، آذرآواری و شیمیایی) و همچنین آذرین بیرونی می‌باشد و به لحاظ زمانی نیز این سنگ‌ها متعلق به زمان‌های مختلف زمین شناسی هستند که از اواخر تریاس تا ائوسن را شامل می‌شود.
 - اغلب واحدهای لیتولوژیک نسبت به فرسایش و رسوبزایی از حساسیت بالایی برخوردارند که ۲۰ درصد از سطح حوضه را تحت پوشش قرار داده است.
 - وجود دو واحد متمایز کوهستان و رودخانه در مرکز حوضه و اطراف آن.
 - وجود رخساره‌هایی از نوع تیپ آبی (خطی)، حرکات توده‌ای، بیرون زدگی سنگی، واریزه‌ای و دشت سیلابی.
 - حضور و فعالیت زمین لغزش‌های کوچک و بزرگ در حوضه که بطور فعال و تثبیت شده مشاهده می‌گردند که مهمترین آن زمین لغزش ملکوت با جهت حرکت رو به جنوب است و سیمای منحصر به فردی را در سطح حوضه به خود اختصاص داده است.
 - وجود آبراهه‌ها و رودخانه‌های متعدد و تقریباً موازی با جهت شمال به جنوب در نیمه شمالی حوضه و جهت جنوب به شمال در نیمه جنوبی حوضه.
 - پرتگاه‌های متعدد گسلی و بیرون زدگی سنگی ناحیه‌ای که بخش عظیمی از سطح حوضه را تحت پوشش قرار داده است.
- بر اساس مطالعات صورت گرفته، به احتمال ۳ درصد در هر ۳۱/۳ سال، بارانی به مقدار ۱۰۶۴/۸ میلی متر و به احتمال ۹۷ درصد و با دوره برگشت ۱/۰۳ سال بارانی به میزان حداقل ۲۱۶ میلی متر در ایستگاه موسی کلایه می‌بارد. می‌توان گفت که احتمال وقوع باران مشابه یا بیشتر از ۱۰۶۴/۸ میلی متر فقط ۳ درصد است، و احتمال وقوع باران مشابه سالانه ۲۱۶ میلی متر یا کمتر در منطقه ۹۷ درصد می‌باشد. ریزش برف در محدوده مورد مطالعه ۴ الی ۵ ماه سال این منطقه را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد و در این مدت محدوده تحت تأثیر برف و یخبندان است و ذوب برف نیز از فروردین شروع شده و جریان‌ات آب‌های سطحی را در پایین دست تشدید می‌کند. با توجه به بازدیدهای میدانی مشخص شد که در ارتفاعات منطقه برف به همراه یخبندان بوده و همراه با افزایش درجه حرارت در پایین دست محدوده مورد مطالعه با کاهش یخبندان نیز همراه می‌باشد. طبق سیستم طبقه بندی آمبرژه اقلیم محدوده با نیمه مرطوب و مرطوب سرد سختی بیشتری دارد.
- پوشش گیاهی در ارتفاع کم و در خروجی منطقه غالباً درختچه‌ای می‌باشد. به نظر می‌آید این درختچه‌ها از بقایای جنگل‌هایی هستند که به دلایل مختلف از بین رفته‌اند و اکنون به صورت لکه

مانند در مناطق صعب العبور و در ارتفاعات با شیب تند وجود دارند. به تدریج با افزایش ارتفاع، پوشش گیاهی بوته‌ای نیم کروی غالب گشته که در بستری از گیاهان علفی و گندمیان توسعه یافته‌اند.

بررسی ویژگی‌های انسانی محدوده مورد مطالعه نشان می‌دهد که اهالی روستای تاریخی بویه مردمانی بلند نظر و کوشا هستند و تعداد جمعیت ساکن مشتمل بر ۲۲۰ نفر می‌باشد، مردمان بویه در ۷۵ خانوار سکنی گزیده‌اند (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰). این در حالیست که روستای بویه در سرشماری سال ۱۳۸۵، دارای خانوار و ۲۸۶ نفر جمعیت بوده است. نتایج سرشماری در فاصله ۵ سال روند کاهش جمعیت را نشان می‌دهد. مردم بویه همگی از نژاد گالش بوده و به لهجه گالشی اشکوری تکلم می‌نمایند (پرتو، ۱۳۸۷). شغل و معیشت عمده آنان زراعت، باغداری و دامداری است. کشت محصولات همچون: گندم، جو، عدس و حبوبات و فندق مبین آن است که بویه‌ای‌ها دارای زمین‌های حاصلخیز در اطراف روستای خود هستند. دامداری روستا نیز بیشتر پرورش گاو بوده و برخی نیز به پرورش گوسفند و بز می‌پردازند.

آب روستای بویه از سه چشمهٔ جور چشمه، جیرچشمه و بيله چشمه (که فقط در زمستان‌ها آب داشته و دام‌ها از آن استفاده می‌کنند) تهیه می‌گردد، اما جدیداً با لوله کشی آب سفید چشمه در دره دوز دره، در زیر روستای کشمش و انتقال آن به روستای بویه شرایط بهتری جهت دسترسی آسان به آب مهیا خواهد شد. معماری اولیه روستا خانه‌هایی با مصالح چوب و ملات گل و به صورت لت‌سَر بود. در سال‌های اخیر جهت پوشش سقف آن‌ها از ورق‌های حلب استفاده می‌کنند. در سال‌های قبل چوب مورد نیاز ساخت و ساز را از درختانی همچون مازو (بلوط)، راش، شَرَم (ممرز) که در ارتفاعات دامنهٔ جنوبی و جنگلی روستا به وفور یافت می‌گردید، تهیه می‌نمودند.

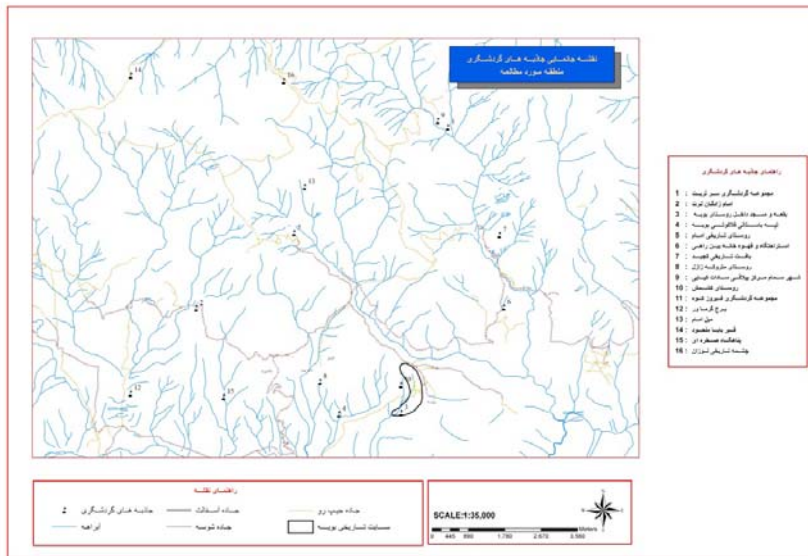
روستای بویه دارای مسجد و امامزاده بوده و گورستان آن نیز در حیاط امامزاده می‌باشد. در سال‌های اول انقلاب یک مدرسه در جلوی مسجد و با همیاری مردم احداث گردید که اخیراً با ساخت مدرسهٔ جدید در بالای روستا فقط مقطع آموزشی ابتدایی در آنجا برقرار است.

یکی از مهمترین ویژگی‌های زیباشناسی بویه، وجود چشم‌انداز طبیعی در داخل و اطراف روستا می‌باشد. وجود روستا در ارتفاعات و مشرف شدن آن به کوه‌های اطراف که در ۶ ماه اول سال پوشیده از گیاهان سبز می‌باشد ویژگی خاصی از لحاظ زیباشناسی به روستا داده است. آنچه در منظر روستای بویه قابل مشاهده و اهمیت است، یکنواختی ساخت مناطق مسکونی به یک شیوه خاص، نوع و شکل خانه‌هایی که از چوب‌های گل اندود شده بنا شده‌اند و اغلب بر روی پایه‌های چوبی با فاصله از زمین ساخته شده‌اند، توپوگرافی خاص منطقه که سبب شده خانه‌ها با فواصل نامشخص از یکدیگر بر روی نقاط پست و مرتفع بنا شوند. همچنین بام‌های شیب دار که اغلب به شکل سنتی و با استفاده از مصالح بومی ساخته شده‌اند جلوه خاصی به روستا داده است.

مسیرهای دسترسی به دهستان سمام که محوطه بویه در آن قرار دارد، دارای جاذبه‌های باستانی متنوعی از عصر آهن ۱ و ۲ و پیش از اسلام تا دوران قاجار بوده که می‌تواند در قالب یک مجموعه گردشگری جذاب، مشتاقان زیادی را به سمت بویه گسیل دارد، از جمله می‌توان امامزاده بویه، گورستان‌های باستانی احسن کلا، بویه، گردنه سر B، گردنه سر A، زازل، لله جار، طلا چال ملکوت، ابرسو،

سوخته ملکوت، تلاس، تماجان، محوطه‌های باستانی زرنشین بویه، دیلمان خون سر، تلاس، چشمه سر، زازل، تپه‌های باستانی دشتن A، سفیدکر ملکوت، کوته سر، قلاکوتی، زازل، شیرخانی، عمارت‌های قدیمی در روستای ییلاقی امام، قبور مشخص شده در گورستان تماجان، غارهای تاریخی کشمش و محوطه چورن سر کشمش را ذکر نمود (شکل ۴).

انواع معماری قبور (گورهای چهار چینه‌ای، گورهای حفره‌ای ساده، گورهای پشته سنگی)، شیوه‌های تدفین در گورستان باستانی بویه (تدفین تاقباز، چمباتمه)، اشیاء تدفینی (سفال، کاسه، ظروف پیمانه‌ای با آبریز ناودانی، تنگ‌ها (پارچ‌ها)، لیوان، فنجان، دیزی، دیس (میوه خوری)، فلزات (جنگ افزار، اشیاء تزئینی، اشیاء کاربردی، مهره‌های تزئینی) و غیره) از مواردی است که در این محوطه‌ها کشف شده و قابل عرضه در سایت موزه می‌باشد.

شکل ۴. جانمایی جاذبه‌های گردشگری محوطه بویه (منبع: نگارندگان، ۱۳۹۱)

۵. یافته‌ها

۵-۱. محاسبه وزن‌ها در مدل SWOT

پس از بازدیدهای میدانی مکرر از محدوده بویه املش و تکمیل پرسش‌نامه، عمده عوامل داخلی (قوت و ضعف) و خارجی (فرصت و تهدید) مؤثر در ایجاد سایت موزه به شرح ذیل، شناسایی و وزن دهی شد:

جدول ۱. امتیاز بندی متغیرهای نقاط قوت (S) مدل SWOT

امتیاز وزنی	درجه بندی	وزن	متغیرهای نقاط قوت (S)
۰/۵۶۳۶	۴	۰/۱۴۰۹	S _۱ : وجود جاذبه‌های تاریخی، قبرستان‌های تاریخی، اشیاء مکشوفه باستانی مربوط به عصر آهن ۱ و ۲.
۰/۵۴۱۱	۳/۹۱	۰/۱۲۸۴	S _۲ : چشم‌اندازهای طبیعی روستای بویه و ویژگی‌های خاص از لحاظ زیباشناسی (بویه از سه طرف توسط کوه‌هایی بکر و دست نخورده با آب و هوای کوهستانی احاطه شده این ویژگی روستا را دارای آب و هوای معتدل کوهستانی و مطلوبی نموده است)
۰/۳۹۹۲	۳/۲۳	۰/۱۲۳۶	S _۳ : برخورداری از فضاهای مذهبی برای اجتماعات مذهبی و فرهنگی.
۰/۳۵۷۹	۳/۲۱	۰/۱۱۱۵	S _۴ : برخورداری از طرح هادی روستایی.
۰/۳۴۳۷	۲/۹۵	۰/۱۱۶۵	S _۵ : تنوع آب و هوایی خاص منطقه در رویش پوشش گیاهان دارویی (بابونه، ختمی، گل‌گاو زبان، ینفسه، شاه تره و...)
۰/۳۳۸۵	۲/۸۰	۰/۱۲۰۹	S _۶ : برخورداری از همکنی‌های قومی، زبانی و مذهبی و وجود آداب و رسوم و سنن کم نظیر مردم روستا.
۰/۳۳۶۲	۳/۱۹	۰/۱۰۵۴	S _۷ : وجود معماری قدیمی و بافت سنتی، استقرار منازل مسکونی بر روی تپه‌ها بزرگ و کوچک.
۰/۱۵۸۳	۳/۹۱	۰/۱۴۲۸	S _۸ : وجود شبکه معابر تنگ و باریک و مالرو، کوچه باغ‌ها و نوع حصار بندی خانه‌ها (پرچین).
۳/۰۴	۲۷/۱۹	۱	جمع

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

جدول ۲. امتیاز بندی متغیرهای نقاط ضعف (W) مدل SWOT

امتیاز وزنی	درجه بندی	وزن	متغیرهای نقاط ضعف (W)
۰/۲۷۵۵	۴/۷۵	۰/۰ ۵۸۰	W _۱ : کمبود امنیت (مسیر رحیم‌آباد تا بویه) و پاسگاه‌های انتظامی.
۰/۲۷۲۱	۴/۹۲	۰/۰ ۵۵۳	W _۲ : نبود راه ارتباطی و سیستم حمل و نقل مناسب و عدم دسترسی به مرکز بخش و مرکز شهرستان.
۰/۲۶۶۹	۴/۷۵	۰/۰ ۵۶۲	W _۳ : عدم مدیریت مناسب و دفع بهداشتی زباله‌ها و اثرات منفی بر محیط زیست و سیمای روستا و تخریب اکوسیستم.
۰/۲۵۸۷	۴/۵	۰/۰ ۵۷۵	W _۴ : محرومیت روستا از امکانات و خدمات رفاهی.
۰/۲۵۴۹	۴/۸۲	۰/۰ ۵۲۹	W _۵ : عدم تناسب معابر، ابنیه، گذرگاه‌ها، فضاها، معماری و... با زندگی ماشینی و مدرن.
۰/۲۵۲۶	۴/۶۶	۰/۰ ۵۴۲	W _۶ : عدم برخورداری از خانه بهداشت و مراکز درمانی و بهداشتی.
۰/۲۴۷۳	۴/۴	۰/۰ ۵۶۲	W _۷ : عدم سرمایه گذاری در زمینه‌های زیرساختی و ایجاد اشتغال در روستا.
۰/۲۴۶۲	۴/۲۹	۰/۰ ۵۷۴	W _۸ : فروش زمین برای ویلا سازی به دلیل درصد بالای بیکاری در جمعیت فعال محدوده.
۰/۲۴۱۳	۴/۱۹	۰/۰ ۵۷۶	W _۹ : فرسودگی بناها و مصالح نا مرغوب و قابل اشتعال بکار رفته در ابنیه.
۰/۲۳۹۴	۱۲/۴	۰/۰ ۵۸۱	W _{۱۰} : سرقت اشیاء باستانی به دلیل استتار محوطه توسط باغات فندق.
۰/۲۳۶۸	۵۲/۴	۰/۰ ۵۲۴	W _{۱۱} : عدم برخورداری از گاز طبیعی و آب لوله کشی بهداشتی و منابع ذخیره آب.
۰/۲۳۶۴	۴/۱۴	۰/۰ ۵۷۱	W _{۱۲} : قرار گرفتن روستا در بین بست.
۰/۲۳۶۴	۴/۱۴	۰/۰ ۵۷۱	W _{۱۳} : کمبود جایگاه‌های سوخت (مسیر رحیم‌آباد تا بویه).
۰/۲۳۰۳	۴/۵۷	۰/۰ ۵۰۴	W _{۱۴} : عدم پیگیری مطالبات و حقوق روستاییان به دلیل بالا بودن سطح بی‌سوادی (۴۸ درصد از کل جمعیت ۶ ساله و بیشتر).
۰/۲۲۵۷	۴/۹۵	۰/۰ ۴۵۶	W _{۱۵} : گسستگی در احیا و انتقال آداب و رسوم به دلیل مهاجرت گسترده جوانان از روستا به شهرهای اطراف.
۰/۲۰۲۲	۴/۳۲	۰/۰ ۴۸۶	W _{۱۶} : مشکلات اقتصادی ساکنان و عدم وجود طرح‌های مقاوم سازی مناسب با ویژگی هویتی و فرهنگی روستا جهت ترمیم و باز سازی.
۰/۲۰۱۷	۴/۶۸	۰/۰ ۴۳۱	W _{۱۷} : عدم پوشش مناسب معابر، عدم وجود زهکش و وجود گل ولای در معابر روستا در برخی از ماههای سال.
۰/۱۸۲۳	۴/۵	۰/۰ ۴۰۵	W _{۱۸} : عدم شناساندن ظرفیت‌های بویه در بخش گردشگری.
۰/۱۸۲۲	۴/۳۶	۰/۰ ۴۱۸	W _{۱۹} : شیب زیاد زمین به ویژه در بخش‌های شمالی و جنوبی روستا که خدمات رسانی را دشوار می‌نماید.
۴/۴۸	۸۵/۵۸	۱	جمع

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

جدول ۳. امتیاز بندی متغیرهای فرصت (O) مدل SWOT

امتیاز وزنی	درجه بندی	وزن	متغیرهای فرصت (O)
۰/۲۶۳۸	۴/۹۵	۰/۰ ۵۳۳	O _۱ : برگزاری سمینارهای بومیه شناسی جهت شناساندن ارزش‌های بی بدیل منطقه و برپا نمودن جشنواره‌ها با وجود آیین‌ها و سنن موجود در روستای بومیه.
۰/۲۶۱۵	۴/۷۸	۰/۰ ۵۴۷	O _۲ : استقرار و مکان یابی پاسگاه‌های انتظامی و حراست فیزیکی مناطق باستانی برای صیانت از آثار باستانی و کهن و افزایش امنیت گردشگران.
۰/۲۵۹۳	۴/۶۸	۰/۰ ۵۵۴	O _۳ : ترمیم شبکه برق و ایجاد شبکه گازرسانی جهت سهولت اقامت گردشگران در فصول سرد سال.
۰/۲۵۹۳	۴/۶۸	۰/۰ ۵۵۴	O _۴ : ایجاد زیرساخت‌های دسترسی گردشگران به سایت موزه.
۰/۲۵۸۵	۴/۷۷	۰/۰ ۵۴۲	O _۵ : مقاوم سازی مساکن بر اساس الگوهای معماری سنتی و تهیه دستورالعمل ساخت وساز مساکن جدید بر اساس الگوهای بومی و هویت بخش.
۰/۲۵۲۹	۴/۷	۰/۰ ۵۳۸	O _۶ : ایجاد مناطق مکتب برای استراحت کوتاه مدت گردشگران و بهره مندی از فضاهای زیبای منطقه در مسیرهای دسترسی به محوطه بومیه.
۰/۲۴۶۷	۴/۳۲	۰/۰ ۵۷۱	O _۷ : ایجاد میلمان مناسب روستایی، مطابق با شرایط طبیعی، فرهنگی و تاریخی برای روستای بومیه.
۰/۲۴۲۸	۴/۶۵	۰/۰ ۵۲۲	O _۸ : احداث ملزومات گردشگری نظیر خدمات بانکی، اقامتی، پارکینگ و اطلاع رسانی.
۰/۲۴۲۵	۴/۶۱	۰/۰ ۵۲۶	O _۹ : ایجاد بسته های تلفیقی گردشگری و فضاهایی مرکب از طبیعت بکر، باغات میوه و اراضی زراعی، محدوده باستانی، معماری بومی، گورستان‌های تاریخی و آداب و رسوم کهن.
۰/۲۳۴۱	۴/۲۱	۰/۰ ۵۵۶	O _{۱۰} : پایداری و صیانت از فرهنگ بومی به سبب اشتغال نیروهای بومی منطقه و حوزه نفوذ در مشاغل گردشگری.
۰/۲۳۰۲	۴/۱۴	۰/۰ ۵۵۶	O _{۱۱} : جلب سرمایه گذاران امور فرهنگی به منطقه در راستای بهبود وضعیت زیرساخت‌های گردشگری.
۰/۲۲۸۱	۴/۵	۰/۰ ۵۰۷	O _{۱۲} : ساماندهی، دفع و بازیافت زباله.
۰/۲۲۱۳	۴/۴۷	۰/۰ ۴۹۵	O _{۱۳} : ایجاد زیرساخت‌های خدمات عمومی، تجاری، بهداشتی و رفاهی جهت استقبال گردشگران.
۰/۲۲۰۳	۴/۴۵	۰/۰ ۴۹۵	O _{۱۴} : احیای سنت‌های محلی (عرضه غذاهای بومی و محلی، لباس ها، ورزش‌ها، مراسم، سنت-ها و...) به عنوان روح حاکم بر کالبد سایت موزه.
۰/۲۱۷۴	۴/۱۱	۰/۰ ۵۲۹	O _{۱۵} : ایجاد بسته‌های گردشگری درمانی و ورزشی به عنوان مکمل گردشگری سایت موزه با توجه به شرایط بکر و طبیعی، آب و هوا و گیاهان دارویی و وجود ارتفاعات جهت انجام ورزش های تفریحی مانند کوهنوردی، راهپیمایی، اردو زدن و ورزش‌های زمستانی.
۰/۲۱۶۸	۴/۳۸	۰/۰ ۴۹۵	O _{۱۶} : ایجاد شبکه آب و فاضلاب در روستا.
۰/۲۱۱۸	۴/۲۸	۰/۰ ۴۹۵	O _{۱۷} : جذب گردشگران خارجی به ویژه جهان اسلام.
۰/۲۱۰۸	۴/۴	۰/۰ ۴۷۹	O _{۱۸} : تعبیه سرویس‌های بهداشتی، پیش بینی کیوسک‌های راهنمایی گردشگران.
۰/۱۹۲۸	۳/۸۱	۰/۰ ۵۰۶	O _{۱۹} : توسعه و ترویج گردشگری فرهنگی.
۴/۴۷	۸۴/۸۹	۱	جمع

منبع : یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

جدول ۴. امتیاز بندی متغیرهای تهدید (T) مدل SWOT

امتیاز وزنی	درجه بندی	وزن	متغیرهای تهدید (T)
۰/۴۴۵	۴/۶۴	۰/۰ ۹۶	T _۱ : خطر آتش سوزی بحران زا به دلیل وجود منابع جنگلی و مساکن با مصالح سوختنی(عمدتا چوبی) و مصالح فرسوده بناها که آن ها را در مقابل رویدادهای طبیعی مانند زلزله وسیل آسیب پذیر می نماید.
۰/۴۱۰	۴/۳۶	۰/۰ ۹۴	T _۲ : وجود نداشتن امکان امداد و نجات مناسب در هنگام حادثه احتمالی به سبب عدم وجود زیرساختهای دسترسی مناسب.
۰/۳۹۴	۴/۳۳	۰/۰ ۹۱	T _۳ : پیروی از الگوهای ساخت و ساز شهری در منطقه و عدم پیروی از معماری بومی و سنتی و خطر شکل گیری هویت دوگانه.
۰/۳۶۵	۴/۰۱	۰/۰ ۹۱	T _۴ : تهدید امنیتی به دلیل فقدان پاسگاههای انتظامی و حراست فیزیکی مناطق باستانی.
۰/۳۴۰	۳/۹۱	۰/۰ ۸۷	T _۵ : مهاجر فرستی جمعیت، متروکه شدن روستا و خطر نابودی کامل هویت فرهنگی منطقه.
۰/۳۱۳	۳/۷۳	۰/۰ ۸۴	T _۶ : عدم استقبال گردشگران به دلیل عدم وجود آب بهداشتی، خانه بهداشت، دفع بهداشتی زبالهها، کمبود جایگاههای سوخت و سایر زیرساختها و امکانات.
۰/۳۰۵	۳/۸۲	۰/۰ ۸	T _۷ : تراج گلیه اشیاء باستانی توسط فرصت طلبان، به دلیل ناشناخته ماندن محوطه و عدم اراده کافی برای شناساندن.
۰/۳۰۱	۳/۶۳	۰/۰ ۸۳	T _۸ : خطر سرقت اشیاء باستانی که به دلیل قرار گرفتن باغات شخصی در محدودههای باستانی و استتار درختان به سهولت امکان پذیر است.
۰/۲۵۷	۳/۳	۰/۰ ۷۸	T _۹ : تبدیل محوطه باستانی به محل ساخت وساز ویلا به دلیل فروش بومیان.
۰/۲۴۰	۳/۱۲	۰/۰ ۷۷	T _{۱۰} : تهدید بهداشت عمومی به لحاظ نا بسامانی فاضلاب، آب آشامیدنی آلوده و عدم دفع اصولی زباله ها و آلودگی منابع آبهای سطحی و زیرزمینی که در نهایت موجب آلودگی محیط زیست و تخریب اکوسیستم می گردد.
۰/۲۲۸	۳/۳۰	۰/۰ ۶۹	T _{۱۱} : تهدید بورس بازی زمین در صورت احداث سایت موزه و آسیب اکوسیستم و بستر بکر منطقه.
۰/۲۲۲	۳/۱۷	۰/۰ ۷	T _{۱۲} : خطر وقوع سیل و رانش زمین.
۳/۸۲	۴۵/۳۲	۱	جمع

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

جدول ۵. امتیاز بندی ترکیبی متغیرهای تهدید (T)، نقاط ضعف (W)، فرصت (O) و نقاط قوت (S) مدل SWOT

ST راهبرد تنوع	WO رشد خارجی	WT دفاعی	SO رشد داخلی	قوت‌ها (S)		فرصت‌ها (O)		ضعف‌ها (W)		تهدیدها (T)		متغیرها
				مجموع امتیاز وزنی	نام متغیرها	مجموع امتیاز وزنی	نام متغیرها	مجموع امتیاز وزنی	نام متغیرها	مجموع امتیاز وزنی	نام متغیرها	
				۲/۷۸	۸/۴۵	۷/۲۶	۳/۹۶			۳/۹۶	O _{۱۷,۵} O _{۳,۵} O _{۵,۵} O _{۸,۵} O _{۳,۵} O _{۴,۵} O _{۹,۵} O _{۱۱,۵} O _{۱۹,۵} O _{۱۶,۵} O _{۱۰,۵} O _{۱۲,۵} O _{۱۲,۵} O _{۱۲,۵} O _{۱۸,۵} O _{۲,۵} O _{۱۰,۵} O _{۱۵,۵}	
۵/۷۱	۷/۴۹	۶/۳۰	۶/۹۰	۱/۶۸ ۲	S _{۲,۵} S _{۵,۵} S _{۷,۵} S _{۵,۵} S _{۶,۵} S _{۲,۵} S _{۱,۵} S _{۸,۵}	۴/۳۲	O _{۱۷,۵} O _{۳,۵} O _{۵,۵} O _{۸,۵} O _{۳,۵} O _{۴,۵} O _{۹,۵} O _{۱۱,۵} O _{۱۹,۵} O _{۱۶,۵} O _{۱۰,۵} O _{۱۲,۵} O _{۱۲,۵} O _{۱۲,۵} O _{۱۸,۵} O _{۲,۵} O _{۱۰,۵} O _{۱۵,۵}	۳/۲۷	W _{۴,۵} W _{۲,۵} W _{۱۵,۵} W _{۳,۵} W _{۱,۵} W _{۱۳,۵} W _{۱,۵} W _{۱۸,۵} W _{۱,۶,۵} W _{۱,۹,۵} W _{۱,۵} W _{۱۴,۵} W _{۵,۵} W _{۱۵,۵} W _{۷,۵} W _{۶,۵}	۳/۰۳	T _{۸,۵} T _{۱۰,۵} T _{۱۲,۵} T _{۱۰,۵} T _{۱۱,۵} T _{۹,۵} T _{۳,۵} T _{۶,۵} T _{۲,۵} T _{۷,۵} T _{۷,۵}	گردشگری و میراث فرهنگی
۱/۹۹	۳/۹۱	۴/۴۴	۱/۲۶		O _{۲,۵} O _{۵,۵} O _{۳,۵} O _{۴,۵} O _{۱۳,۵}	۱/۲۶	O _{۲,۵} O _{۵,۵} O _{۳,۵} O _{۴,۵} O _{۱۳,۵}	۲/۶۵	W _{۴,۵} W _{۲,۵} W _{۳,۵} W _{۱۳,۵} W _{۱,۵} W _{۱۸,۵} W _{۱,۹,۵} W _{۸,۵} W _{۱,۱۰,۵} W _{۴,۵} W _{۱,۵} W _{۶,۵}	۱/۹۸	T _{۱,۵} T _{۱۰,۵} T _{۱۲,۵} T _{۱۰,۵} T _{۳,۵} T _{۲,۵} T _{۴,۵} T _{۷,۵}	امنیت عمومی

فرهنگی و اجتماعی	پهناشنی و زیست محیطی	طبیعی و اقلیمی	مدیریتی و قانونی	زیرساختی و کالبدی	جمع کل
<p>۲/۳۱</p> <p>۴/۳۴</p> <p>۲/۶۱</p> <p>۳/۹۴</p> <p>۱/۵۷ ۱</p> <p>S_{Δ}, S_{γ} S_{ρ}, S_{σ} S_{τ}, S_{λ}</p> <p>۲/۳۶</p> <p>$O_{17}, O_{\tau}, O_{\Delta}, O_{\lambda}, O_{\rho}, O_{11}, O_{19}, O_{13}, O_{15}, O_{1}$</p> <p>۱/۸۸</p> <p>$W_{\tau}, W_{16}, W_{19}, W_{15}, W_{\lambda}, W_{\gamma}, W_{1}$</p> <p>۱۴</p> <p>-۱/۷۳</p> <p>T_{Δ}, T_{τ}</p>	<p>۱/۲۰</p> <p>۲/۱۴</p> <p>۲/۱۴</p> <p>۱/۲۰</p> <p>۱/۲۰</p> <p>$O_{\tau}, O_{\rho}, O_{13}, O_{18}, O_{\rho}$</p> <p>۰/۹۴</p> <p>$W_{11}, W_{\tau}, W_{19}, W_{\rho}$</p> <p>۶</p> <p>$T_{11}, T_{9}, T_{\tau}, T_{\rho}$</p>	<p>۲/۵۰</p> <p>۱/۶۲</p> <p>۱/۴۴</p> <p>۲/۶۹</p> <p>۱/۴۴ ۱</p> <p>$S_{\tau}, S_{\gamma}, S_{1}$</p> <p>۱/۲۴</p> <p>$O_{17}, O_{\tau}, O_{\lambda}, O_{\tau}, O_{1}$</p> <p>۰/۳۸</p> <p>$W_{17}, W_{19}$</p> <p>۱۹</p> <p>۱/۰۶</p> <p>T_{13}, T_{15}, T_{τ}</p>	<p>۱/۷۸</p> <p>۴/۵</p> <p>۲/۶۵</p> <p>۳/۶۳</p> <p>۱/۳۵ ۰</p> <p>S_{ρ}</p> <p>۲/۳۷</p> <p>$O_{17}, O_{\tau}, O_{\lambda}, O_{\rho}, O_{9}, O_{11}, O_{19}, O_{16}, O_{13}, O_{18}, O_{\rho}, O_{13}, O_{15}, O_{\gamma}$</p> <p>۱/۲۳</p> <p>$W_{\tau}, W_{16}, W_{19}, W_{13}, W_{\rho}$</p> <p>۱/۴۲</p> <p>$T_{\tau}, T_{11}, T_{13}, T_{\rho}$</p> <p>۳</p>	<p>۳/۵۵</p> <p>۶/۱۸</p> <p>۳/۹۷</p> <p>۵/۷۶</p> <p>۲/۷</p> <p>$S_{\tau}, S_{\Delta}, S_{\rho}, S_{\sigma}, S_{\gamma}, S_{\tau}, S_{1}, S_{\lambda}$</p> <p>۳/۰۶</p> <p>$O_{17}, O_{\tau}, O_{\Delta}, O_{\lambda}, O_{\tau}, O_{\rho}, O_{11}, O_{19}, O_{16}, O_{13}, O_{15}, O_{\rho}, O_{18}, O_{\rho}, O_{13}, O_{15}, O_{\gamma}, \gamma$</p> <p>۳/۱۱</p> <p>$W_{9}, W_{\tau}, W_{13}, W_{13}, W_{19}, W_{15}, W_{\Delta}, W_{13}, W_{\rho}, W_{11}, W_{\rho}, W_{1}, W_{\rho}$</p> <p>-۱/۸۵</p> <p>$T_{13}, T_{\tau}$</p>	<p>۲/۱۸</p> <p>۳/۸۵</p> <p>۳/۱۱</p> <p>۲/۹۳</p> <p>۸/۷۵۵</p> <p>۲۰/۵۸</p> <p>۱۷/۹۶</p> <p>۱۳/۰۷</p>

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۱

۶. بحث و نتیجه گیری

جدول ۶. استراتژی ۴گانه مدل SWOT

استراتژی رشد خارجی (ناحیه ۳) WO	استراتژی رشد داخلی (ناحیه ۱) SO
راهبرد دفاعی (استراتژی کاهشی) (ناحیه ۴) WT	راهبرد تنوع (ناحیه ۲) ST

منبع: حکمت نیا و موسوی، ۱۳۸۵

۱. **قوت و فرصت (SO):** سیستم با چند فرصت محیطی روبروست و قوت‌های بسیاری دارد که استفاده از فرصت‌ها را ترغیب می‌نماید این وضعیت، استراتژی رشد را توصیه می‌نماید.
 ۲. **قوت و تهدید (ST):** سیستم دارای قوت‌های کلیدی است لیکن با محیطی تهدیدزا مواجه می‌باشد. در این وضعیت، استراتژی‌ها از قوت‌های موجود برای ساختن فرصت‌های بلند مدت در سایر موارد استفاده می‌کنند.
 ۳. **ضعف و فرصت (WO):** در ناحیه سوم، سیستم با فرصت‌های خوبی روبروست، لیکن از ضعف داخلی نیز رنج می‌برد.
 ۴. **ضعف و تهدید (WT):** در ناحیه چهارم، سیستم نه با فرصت و نه با قوت محیط داخلی مواجه می‌باشد بلکه از بعد داخلی با ضعف و از نظر بعد خارجی با تهدیدات متعددی مواجه می‌باشد. در این حالت بهترین استراتژی، استراتژی کاهشی (دفاعی) خواهد بود (حکمت نیا، ۱۳۸۵).
- در این مطالعه بیشترین مجموع امتیاز وزنی با ۳۸/۵ برای WO بدست آمد بنابراین مدل SWOT در این پژوهش راهبرد رشد خارجی را پیشنهاد می‌دهد.
- راهبرد رشد خارجی یا راهبرد حداقل- حداکثری، زمانی پیشنهاد می‌گردد که فرصت‌ها و نقاط ضعف در سیستم فراوان است؛ بنابراین این پتانسیل در محدوده وجود دارد که با استفاده از کمک‌های خارجی، احداث زیر ساخت‌ها و حمایت‌های سازمانی، فرصت‌هایش شکوفا شده و از بالقوه به بالفعل تبدیل شود و ضمن پوشش نقاط ضعف، رونق اقتصادی و کالبدی محدوده را سبب گردد. راهکارهای زیر در راستای راهبرد رشد خارجی تدوین گردیده است:

- راهکارهای اقتصادی و اشتغال

- پیش بینی و طراحی فضاهای لازم برای احداث ملزومات گردشگری
- جذب سرمایه گذاری داخلی و خارجی
- راهکارهای گردشگری و میراث فرهنگی
- احداث سایت موزه و میراث باستانی
- تدارک بسته‌های گردشگری تلفیقی طبیعی، فرهنگی و باستانی
- برگزاری سمینارها، کنگره‌ها و جشنواره‌های بویه شناسی

– راهکارهای امنیتی

- احداث مراکز حفاظت فیزیکی و پاسگاه‌های انتظامی در روستای بویه و مسیرهای دسترسی
- ایجاد مراکز بهداشتی و درمانی، اوژانس و آتش نشانی
- مقاوم سازی مساکن فرسوده روستا
- احداث سیل بند و نصب سیستم‌های هشدار سیل جهت امنیت گردشگران

– راهکارهای فرهنگی و اجتماعی

- به مشارکت طلبیدن مردمان محلی در فرآیند توانمند سازی
- فراهم نمودن زمینه ی احیاء سنت ها و مراسم بومی منطقه
- استفاده از نیروی بومی در مشاغل ایجاد شده و جلوگیری از مهاجرت

راهکارهای بهداشتی، زیست محیطی

- ایجاد زیر ساخت‌های فرآوری پسماند و سیستم فاضلاب
- استفاده از مصالح همگون با محیط زیست در ساخت و ساز ابنیه
- ایجاد زیرساخت‌های خدمات بهداشتی

راهکارهای طبیعی و اقلیمی

- تقویت کشاورزی بخصوص گیاهان بی همتای منطقه جهت مقابله با فرسایش خاک
- ایجاد زیر ساخت های هدایت سیلاب و جمع‌آوری آب‌های سطحی
- صیانت از منابع جنگلی و استفاده اصولی از جنگل

راهکارهای مدیریتی و قانونی

- تدوین ضوابط حمایتی در جهت تضمین سرمایه گذاری
- استفاده از مدیران کارآمد و متخصص در امر گردشگری در فرآیند طراحی و اجرای سایت موزه
- شناساندن اهمیت موضوع به مراکز سیاست گذاری و همسو نمودن آنان با هدف حمایت از ایجاد زیر ساخت‌ها و اختصاص بودجه
- فراهم آوردن زمینه حضور گردشگران خارجی به ویژه از جهان اسلام

راهکارهای زیرساختی و کالبدی

- ایجاد زیرساخت‌های دسترسی نظیر جاده، تله کابین و امکانات هلیبرد کالا و مسافر
- ایجاد زیر ساخت‌های بانکی، پارکینگ، خدمات رفاهی عمومی، بهداشتی، فاضلاب، اطلاع رسانی، اسکان و
- ایجاد و تقویت زیرساخت‌های بخش نیرو مانند آب، برق، گاز، تلفن
- ایجاد زیرساخت‌های اشتغال همگون و مکمل با احداث سایت موزه و کشاورزی منطقه

روستای بویه با توجه به خط سیر تاریخی، روستایی با قدمت زیاد و با پشتوانه تاریخی ارزشمند تلقی می‌شود. کاربری‌های موجود روستا با توجه به موقعیت جغرافیایی، ضمن تأثیرپذیری از نیازهای درونی، به لحاظ مرکزیت ارتباطی، در واکنش به نیازهای دیگر روستاها نیز متأثر بوده‌اند. بنابراین چشم‌اندازی که امروز از روستا مشاهده می‌کنیم، پدیده‌ایی است که در روند تحولات تاریخی خود هم متأثر از نیروهای درونی بوده و هم از جریانات و مؤلفه‌های بیرونی تأثیر پذیرفته است.

یکی از موارد خاص تأثیرگذار در محدوده مورد مطالعه راه‌های دسترسی به منطقه است با توجه به اینکه روستاهای متعدد و مهمی در محدوده استقرار دارند مانند: ملکوت، بویه، موسی کلایه، کولام رود، گورج و... یکی از نیازهای اساسی ساکنین، امکان راه دسترسی مناسب است. با تعریض راه دسترسی هر چند وقت، امکان تولید رسوب محدوده مورد مطالعه - که بعضاً مستقیماً به آبراه‌ها وارد می‌شوند - دو چندان گردیده و بهبود مسیر جاده‌های روستایی از قبیل احداث زهکشی‌ها، رعایت شیب مناسب و پوشش معابر از اولویت‌هاست.

نتایج کلی از بررسی‌های انجام شده بر روی قبور و اشیاء و آثار بدست آمده از گمانه‌ها، معرف فرهنگی متعلق به اواخر دوره مفرغ و اوایل دوره آهن می‌باشد که جهت دستیابی به اطلاعات بیشتر و دقیق‌تر نیازمند گمانه زنی و کاوش در سطح محوطه است. گورستان باستانی بویه با توجه به عظمت و وسعت آن یکی از قدیمی‌ترین گورستان‌های عصر آهن گیلان است همچنین وسعت کاوش‌های غیر مجاز و رانش زمین، بافت معماری بسیاری از قبور این گورستان را از بین برده؛ قبور عصر آهن ۱ در تراس شیب دار واقع شده است ولی قبور مربوط به آهن ۲ و ۳ و دوره پارسی، در تراس سطح قرار دارند. وسعت زیاد این گورستان و دسترسی آسان و همچنین عدم امکان حفاظت ویژه از آن باعث گردید تا زمینه جهت تعرض قاچاقچیان در محوطه مورد نظر مهیا گردد. متأسفانه به دلیل حفاری‌های قاچاقی که بر سطح گورستان صورت پذیرفته بسیاری از آثار باستانی ارزشمند به تاراج رفته است همچنین بدلیل قرار گرفتن گورستان تاریخی تالار در میان باغات فندق و پنهان بودن آن، گورستان مزبور در تمام فصول مورد حفاری غیر مجاز قرار می‌گیرد.

با توجه به مطالعات پایه که شرایط لازم برای احداث سایت موزه را بیان می‌دارد میتوان نتیجه گرفت محدوده تحقیق به لحاظ برخورداری از محوطه بی نظیر باستانی و ویژگی‌های بکر طبیعی، فرهنگی و منظر از قابلیت زیادی برای احداث سایت موزه برخوردار می‌باشد. همچنین بر مبنای پیشنهاد رشد خارجی مدل SWOT برای روستای بویه به منظور کاهش نقاط ضعف و بارور نمودن فرصت‌ها می‌توان پیشنهادهایی با محوریت احداث سایت موزه در روستای تاریخی بویه ارائه داد.

در واقع ضروریست کمک‌های خارجی به صورت هماهنگ و با پرهیز از موازی کاری و عملیات متضاد صورت پذیرد؛ با توجه به وجود ضعف‌ها و فرصت‌های فراوان و متنوع، نیاز به امکانات و خدمات زیرساختی متنوع و متعددی می‌باشد که با یک دیدگاه سیستماتیک با هدف قراردادن احداث سایت موزه می‌توان این اجزاء فراوان را با هم هماهنگ و همساز نمود.

با توجه به مطالعات انجام شده در این پژوهش و ادبیات تئوریک تحقیق، توسعه پایدار در روستای بویه با توجه به قابلیت‌های متعدد و جاذبه‌های فراوان طبیعی، تاریخی و فرهنگی که باید برای نسل‌های

آتی نیز باقی بمانند از مسیر گردشگری پایدار می‌گذرد به نحوی که مردمان فعلی نیز منتفع گشته و سبب توسعه اقتصادی و اجتماعی محدوده گردد. در این راستا ضروریست تلفیقی از گردشگری طبیعی، تاریخی و فرهنگی به گونه‌ای جذاب، آسان و امن برای گردشگران عرضه گردد. با توجه به نتایج تحلیل مطالعه، چنانچه زیرساخت‌های دسترسی، تأسیساتی و خدماتی همچنین حمایت‌های قانونی برای ایجاد سایت - موزه در روستای بویه صورت پذیرد، سایت - موزه بویه ظرفیت پذیرایی و جلب گردشگران و سرمایه‌گذاران و محقق نمودن مؤلفه‌های گردشگری پایدار را دارا می‌باشد. سایت موزه می‌تواند از طرفی وسیله و کانون هماهنگ کننده سلسله تمهیدات دولتی مورد نیاز برای ارتقاء زیرساختی و خدماتی روستا باشد. از طرف دیگر مقصد و هدف سرمایه‌گذاری‌های خصوصی برای گردشگری پایدار و سرانجام توسعه پایدار روستایی گردد. در صورتی که این موارد تحقق یابد ضمن اینکه بهینه ترین استفاده از منابع موجود روستا صورت پذیرفته است، در نگهداشت جمعیت، اشتغال و اقتصاد روستا نیز تأثیرگذار است. کشاورزی روستایی نیز با احداث سایت - موزه در تناقض قرار نمی‌گیرد بلکه می‌تواند به عنوان مکمل نقش آفرینی نماید.

۷. منابع

۱. ازکیا، مصطفی و زارع، ع، ۱۳۸۷، رهیافت و روش‌های تحقیق کیفی در توسعه روستایی، نشر نی.
۲. اشرفی، م، ۱۳۸۹، بررسی مقایسه‌ای مفهوم اکوموزه با موزه‌های سنتی، دو فصل‌نامه دانشگاه هنر، شماره چهار، ۱۳-۲۵.
۳. اصلانی قاسم آبادیان، ف، ۱۳۸۷، اولین فصل کاوش اضطراری گورستان گردنه سر بویه، سازمان میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری کشور، استان گیلان پژوهشکده باستان شناسی.
۴. بحرینی، سید حسن و جهانی مقدم، حمیدرضا، ۱۳۸۳، استفاده از توان‌های بالقوه مناطق جهت توسعه گردشگری، مورد خاص: پارک - موزه نفت مسجد سلیمان، مجله محیط شناسی، شماره ۳۵، صفحه ۵۰-۳۳.
۵. بروس کوئن، ۱۳۸۷، مبانی جامعه شناسی، ترجمه غلامعباس توسلی، انتشارات سمت.
۶. بل، سایمون، ۱۳۸۲، منظر الگو، ادراک و فرآیند، ترجمه بهناز امین زاده، انتشارات دانشگاه تهران.
۷. بهزاد نسب. جانعلی، ۱۳۷۳، مسکن روستایی در ایران، سمینار سیاست‌های توسعه مسکن در ایران، دانشگاه تهران، وزارت مسکن و شهرسازی.
۸. پرتو، افشین، ۱۳۸۷، برخاستن گاه و گاه برخاستن خاندان بویه، خلاصه مقالات اولین همایش آل بویه.
۹. تفاهم نامه یونسکو، ۱۹۷۲، کنوانسیون حفاظت از میراث طبیعی و فرهنگی جهانی.
۱۰. حکمت‌نیا، حسن و موسوی، میرنجف، ۱۳۸۵، کاربرد مدل در جغرافیا با تأکید بر برنامه‌ریزی شهری و ناحیه‌ای، انتشارات علم نوین.
۱۱. حیدری، ف، ۱۳۸۹، نگاهی به تیپولوژی موزه‌ها، از ارگ سلطنتی تا موزه‌های سلطنتی، دو ماهنامه گردشگری، شماره ۲۵، ۸۳-۸۰.
۱۲. داس ویل، راجر، ۱۳۸۴، مدیریت جهانگردی، ترجمه محمد اعرابی وداود ایزدی، تهران، دفتر پژوهش‌های فرهنگی
۱۳. رضا، عنایت الله، ۱۳۶۵، ایران و ترکان در روزگار ساسانیان، انتشارات علمی و فرهنگی، تهران.

۱۴. رضوانی، محمدرضا، ۱۳۸۷، توسعه گردشگری روستایی با رویکرد گردشگری پایدار، چاپ اول، انتشارات دانشگاه تهران.
۱۵. رکن الدین افتخاری، عبدالرضا، مهدوی، داود و پورطاهری، مهدی، ۱۳۸۹، فرآیند بومی سازی شاخص‌های توسعه پایدار گردشگری روستایی در ایران، پژوهش‌های روستایی، شماره ۴، صص ۱-۴۱.
۱۶. زاهدی، شمس السادات، ۱۳۹۱، توسعه پایدار، انتشارات سمت.
۱۷. سازمان میراث فرهنگی، ۱۳۸۳، ویژه نامه همایش و نمایشگاه باغ ایرانی، شماره ۴۱، تهران.
۱۸. سقایی، مهدی و علیزاده، سید دانا، ۱۳۸۹، امکان‌سنجی محصول گردشگری روستایی در شهرستان پاوه، فصل نامه علمی - پژوهشی فضای جغرافیای، سال سیزدهم، شماره ۴۱، صفحات ۲۰-۱.
۱۹. سعیدی، ع، ۱۳۷۵، شیوه‌های سکونت‌گزینی و گونه‌های مسکن روستایی، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی.
۲۰. شو پنه‌اور آرتور، ۱۳۵۸، هنر و زیبا شناسی، ترجمه دکتر فولاد روحانی، انتشارات زریاب.
۲۱. شینجی فوکائی، ۱۳۳۹، کاوش‌های باستان‌شناسی منطقه دیلمان و عمارلو، سازمان میراث فرهنگی و گردشگری.
۲۲. صمدی، ح، ۱۳۳۸، کاوش در گورستان‌های باستانی تماجان و گرماک، مجله باستان‌شناسی.
۲۳. قادری، زاهد، ۱۳۸۳، اصول برنامه‌ریزی توسعه پایدار گردشگری روستایی، سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور.
۲۴. غنیان، منصور، خانی، فضیله و بقایی، لیلا، ۱۳۹۰، ارزیابی فضای کار آفرینی در گردشگری روستایی (مطالعه موردی: منطقه اورامان)، پژوهش‌های روستایی، سال دوم، شماره سوم، صص ۹۹-۱۲۳.
۲۵. ماتلاک، جان، ۱۳۷۹، مقدمه‌ای بر طراحی منظر، با ترجمه معاونت آموزش و پژوهش سازمان پارک‌ها و فضای سبز تهران.
۲۶. معاونت پژوهشی جهاد دانشگاهی واحد گیلان، ۱۳۸۹، مطالعات امکان‌سنجی طراحی و تهیه نقشه و مشخصات اجرای سایت موزه تاریخی محوطه باستانی بویه املش، ۱-۴۴۹.
۲۷. مقدم، م و کامبخش فرد، س و کردوانی، م، ۱۳۴۰، گورستان گردنه سر B، سازمان میراث فرهنگی.
۲۸. ملک شه‌میرزادی، صادق، ۱۳۶۵، اشاره‌ای منحصر به تحول باستان در ایران، انتشارات اثر، شماره ۱۲.
۲۹. ملیحی، و، ۱۳۸۹، مبانی زیباشناسی در معماری و روستاسازی ایران معاصر، همایش ملی معماری و روستاسازی معاصر ایران.
۳۰. گروه تاریخ و مطالعات باستان‌شناسی، ۱۳۸۹، موزه‌ها، دانشگاه مرکزی.
۳۱. ولاف و بیچریلی، ۱۳۸۴، گردشگری بین‌المللی، ترجمه محمدابراهیم گوهریان، انتشارات امیرکبیر، تهران.
۳۲. هوروتیز، ژاک، ۱۳۸۲، هفت کلید استراتژی خدمات، ترجمه محمد اعرابی و داود ایزدی، دفتر پژوهش‌های فرهنگی، تهران.
33. Arntzen, J., Setlhogile, T. & Barnes, J., 2007, **Rural Livelihoods, Poverty Reduction and Food Security in Southern Africa: Is CBNRM the Answer?** Washington, DC :International Resources Group.
34. Augustine, M., 1998, **National strategies for rural Tourism Development and sustainability**, the experience Journal Of sustainable tourism, vol.4, No.3, pp 3-33.
35. Ayala, h., **Report Ecotourism: A paradigm for the 21th century**, cornell hotel and restaurant administration quarterly, Vol. 37, No. 5.

36. Butler, R. W., 1996, **Ecotourism-Has it Achieved Maturity or Has the Bubble Burst?**, Keynote Address, Pacific Rim Tourism 2000, Rotorua, New Zealand, 1996/4/10.
37. Choi, H.S. & Sirakaya, E., 2006, **Sustainability Indicators for Managing community tourism management**, Vol. 27, pp. 1274-1289.
38. Duim, V.R.vander., 2005, **Tourisscapes: An Actor – network Perspective on sustainable tourism Development**, Wageningen: WUR Wageningen, PP. 164 – 165.
39. Inskip, E., 1994, **National and Regional Tourism Planning: Methodologies and studies**, London: Routledge.
40. Trauer, B., 2006, **Conceptualizing special interest tourism – frameworks for analysis**, Tourism management, 27: 582 – 593.

Archive of SID